

УДК 338.2:330.142.26 (477)

Н.П. Стахова, канд. екон. наук, в.о. доцента,
Буковинський університет

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуті різні підходи вітчизняних і зарубіжних вчених щодо джерел формування оборотного капіталу. З переходом на ринкову систему управління підприємством, використання нетрадиційних джерел поповнення оборотного капіталу набуває вагомого значення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: власний капітал, позичковий капітал, залучені кошти, нерозподілений прибуток, амортизація, оборотний капітал.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены различные подходы отечественных и зарубежных ученых источников формирования оборотного капитала. С переходом на рыночную систему управления предприятием, использования нетрадиционных источников пополнения оборотного капитала приобретает большое значение.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: собственный капитал, заемный капитал, привлеченные средства, нераспределенная прибыль, амортизация, оборотный капитал.

ANNOTATION. This article discusses the different approaches of domestic and foreign scholars sources of working capital. With the transition to a market system of enterprise management, the use of alternative sources of working capital becomes significant value

KEYWORDS: equity, loan capital, borrowed funds, retained earnings, depreciation, working capital.

Постановка проблеми. Джерела формування оборотного капіталу в значній мірі визначають ефективність його використання. Встановлення оптимального співвідношення між власними і залученими коштами, обумовленого специфічними особливостями кругообігу фондів у тому чи іншому господарюючому суб'єкті. В процесі управління формуванням оборотного капіталу повинні бути забезпечені права підприємств і організацій у сполученні з підвищенням їх відповідальності за ефективне та раціональне використання коштів. Достатній мінімум власних і позикових засобів повинен забезпечити безперервність руху оборотного капіталу на всіх стадіях кругообігу, що задовольняє потреби виробництва в матеріальних і грошових ресурсах, а також забезпечує своєчасні і повні розрахунки з постачальниками, бюджетом, банками та іншими кореспондуючими ланками.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики управління оборотним капіталом підприємств зробили багато вчених. Але незважаючи на широке висвітлення в науковій літературі проблем, пов'язаних з організацією управління оборотним капіталом, не всі аспекти цієї складної і багатогранної проблеми з'ясовано та належно обґрунтовано. Особливо це стосується оптимізації джерел формування структури оборотного капіталу.

Виклад основного матеріалу. Найвагомим є поділ оборотного капіталу за джерелами його формування. Адже пропорційно їхньому обсягу направля-

ється оборотний капітал на функціонування і розвиток суб'єктів господарювання. Проте науковці ще не дійшли до однозначного визначення їхнього надходження.

За визначенням В.В. Ковальова: «Власний капітал є частиною вартості активів, що отримує власник після задоволення вимог третіх осіб» [1, с. 246].

В. Белоліпецький, Д. Моляков та інші до цих джерел додають ще бюджетні асигнування або субсидії [2, с. 116—117]. В. Радіонова та А.Поддєрьогін джерела формування капіталу ділять на власні та прирівняні до них кошти, що мобілізуються на фінансовому ринку та кошти, що надходять внаслідок перерозподілу [3, с. 126].

Л.Н. Чечевіцина резерви і фонди підприємства відносить до позичкових джерел. За її думкою «Залучені кошти — це засоби, які знаходяться у тимчасовому користуванні господарюючого суб'єкта. Основну частину цих коштів складають позичкові кошти (довгострокові і короткострокові позики). До залучених коштів відносять кредиторську заборгованість, а також різні спеціальні фонди, створені господарюючим суб'єктом» [4, с. 117].

У науковому середовищі, при класифікації капіталу за джерелами формування, основну перевагу надають поділу його на власний та позичковий. Такий підхід зустрічається у І. Бланка, О. Бандурки, І. Балабанова, М. Коробова та ін. [5, с. 126]. Ми розділяємо таку думку, оскільки вона є всесторонньою при дослідженні оборотного капіталу. З метою дослідження нашої проблематики будемо притримуватися такого ж підходу.

«Власний капітал — це сукупність засобів власника підприємства, що беруть участь у процесі виробництва і приносять прибуток» [6, с. 66].

«Про капітал, що прирощений у процесі господарської та фінансової діяльності, свідчить накопичений капітал, який включає додатковий капітал, сформований у результаті дооцінки активів, а також нерозподілений прибуток. Додатковий капітал формується у результаті приросту майна господарського товариства від переоцінки, зокрема індексації основних засобів. Крім того, додатковий капітал включає емісійний дохід і матеріальні цінності на виробничі цілі, кошти на поповнення оборотних активів» [7, с. 109].

У процесі господарської діяльності поповнення оборотних коштів відбувається за рахунок інвестованих підприємством коштів на оновлення виробничого циклу, збільшення обсягів виробництва, прибутку.

Розподіл прибутку повинен забезпечити дотримання фінансових зобов'язань і задовольнити потреби суб'єктів господарювання. Відповідно до чинного законодавства підприємство має право використовувати прибуток на свій розсуд, крім тієї частини, що спрямована на обов'язкові виплати тощо.

Нерозподілений залишок прибутку по суті представляє собою реінвестування прибутку в активи підприємства. Він відображається в балансі як джерело власних коштів і залишається невикористаним поки уповноважений орган не прийме рішення про його розподіл. Величина прибутку, що спрямовується на поповнення оборотних коштів, залежить від можливостей збільшення прибутку в даному році.

При розподілі прибутку суми можуть акумулюватися в спеціальному фонді підприємства — фонді нагромадження. Фонд нагромадження — це грошові кошти спрямовані на розвиток і розширення виробництва. Використання цих ко-

штів пов'язано як з розвитком основного виробництва, на цілі збільшення майна підприємства, так і з фінансовими вкладеннями.

Ринкові умови господарювання визначають пріоритетні напрямки використання чистого прибутку, тобто прибутку, що залишається у використанні підприємства. Розвиток конкуренції спонукає направляти чистий прибуток на розширення виробництва. Частина прибутку направляється на формування власного оборотного капіталу.

Практика показала, що засновники зацікавлені нерозподіленим прибутком, оскільки це є капітал, спрямування якого не визначено Законом.

Фундаментальне значення належить резервному капіталу. Резервний капітал створюється підприємствами з метою усунення можливих у майбутньому тимчасових фінансових утруднень і забезпечення нормальної діяльності. Як показують дослідження, обсяги резервного капіталу суб'єктів господарювання України є вкрай мізерними.

Резервний фонд підприємства призначений для покриття збитків поточного року, відшкодування непередбачуваних витрат, а також на погашення облігацій товариства, викупу його акцій у випадку відсутності інших джерел. Резервний фонд є страховим за його природою, його використання для інших цілей не передбачено.

Крім прибутку як власного джерела поповнення оборотних коштів, на кожному підприємстві існують кошти, що прирівнюються до власних. Це стійкі пасиви, тобто кошти, які не належать підприємству, але ще знаходяться в його обороті і використовуються на законних правах. До них відносяться: «Мінімальна перехідна з місяця в місяць заборгованість по оплаті праці працівникам підприємства; резерви на покриття майбутніх витрат; мінімально перехідна заборгованість перед бюджетом і позабюджетним фондам; кошти кредитів, що отримані для передоплати за продукцію (товари, робота, послуги); перехідні залишки фондів споживання тощо» [8, с. 224].

Відрахування в бюджет встановлюється згідно сплати податків і зборів у встановлені терміни. Мінімальна сума заборгованості до бюджету постійно присутня на початок кожного місяця і тому враховується у складі залучених в оборот коштів.

З нашої точки зору, стійкі пасиви підприємства (за винятком кредиторської заборгованості), як правило, не здійснюють впливу на формування власного капіталу. Ми дотримуємося думки, що стійкі пасиви ближче до позичкових джерел ніж до власних, оскільки вони, хоча і формуються в процесі господарювання підприємства, все ж підлягають відчуженню.

Слід зазначити, що здійснюючи свою діяльність в ринкових умовах, підприємство нерідко порушує принцип цільового призначення, і використовує у виробничому обігу інші власні кошти (резерв по відпустках, резерв назначених платежів тощо). Кошти цих фондів вивільняють у поточний оборот і використовують на придбання виробничих запасів, покриття сезонних витрат.

Варто звернути увагу на широке використання в практичній діяльності підприємств амортизаційного фонду для формування оборотного капіталу. Саме нецільове використання амортизаційного фонду призведе до зупинки процесу відтворення основного капіталу.

На думку професора С.Н. Івашковського: «Амортизація є економічною категорією, що відображає економічні відносини тієї частини вартості основного капіталу, яка перенесена на продукт і повернулася до підприємця після реалізації товару у грошовій формі» [9, с. 338].

Продовжуючи цю думку, можна зазначити, що прибуток, отриманий від використання амортизаційного фонду як джерело власних оборотних коштів, у майбутньому може бути використаний на поповнення власних оборотних коштів, так і на інвестиції в основний капітал.

Розглянувши вищезазначені джерела поповнення оборотного капіталу підприємств, бачимо необхідність поділу джерел формування оборотного капіталу на дві групи.

Перша група — це джерела коштів, до якої входять статутний капітал (статутний фонд, пайовий фонд), нерозподілений прибуток, фонд нагромадження і фонд розвитку споживчої кооперації (для споживчих товариств). Друга група — джерела коштів прирівняних до власних, яка включає в себе всі сформовані з прибутку фонди (крім фонду нагромадження), резерви, а також стійкі пасиви. В основу такого поділу закладено цільове призначення використання коштів. Так, вивільнення коштів джерел першої групи, можна розглядати як реінвестування в оборотний капітал. Кошти джерел другої групи беруть участь у формуванні оборотних коштів частково порушуючи їх цільове призначення.

Економічні умови, в яких функціонує підприємство, також впливають на стан оборотного капіталу. З переходом на ринкову систему управління економікою роль кредиту як джерела поповнення оборотного капіталу, не тільки не зменшилася, але і значно зросла. В першу чергу це пов'язано зі скороченням власних оборотних активів на перехідному етапі розвитку. По-друге, обумовлено зацікавленістю підприємств в позичкових коштах як джерела поповнення вивільнених у прострочену дебіторську заборгованість. Унаслідок знецінення оборотних активів загострилася криза неплатежів, яка стала специфічним кредитом, поповнюючи дефіцит оборотного капіталу.

На думкою авторів «залучення позичкових коштів покриває часткову потребу підприємства, що обумовлено як об'єктивними причинами, пов'язаними з роботою підприємства, так і новими, що виникли в умовах переходу до ринку» [10, с. 313—320].

«Позичковий капітал — це грошова оцінка коштів, представлених підприємству третіми особами. На відміну від власного, позичковий капітал: по-перше, підлягає поверненню, причому умови повернення обговорюються на момент його залучення; по-друге постійний в тому розумінні, що з позиції постачальників капіталу номінальна величина основної суми боргу не змінюється» [11, с. 267]. На нашу думку, потрібно зазначити ще одну особливість позичкового капіталу — як правило, він не буває безкоштовним.

В умовах інфляції позичкові кошти у вигляді кредитів банку нерідко використовують більш ефективно, ніж власні оборотні кошти, оскільки за їх використання ведеться більш жорсткий контроль. Якщо суб'єкт господарювання зуміє отримати більший відсоток віддачі на інвестиції, проти відсотка за кредит, тоді він отримає вищу загальну рентабельність.

Залучаючи кредитні ресурси, підприємство генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства по мірі підвищення частки позичкових коштів. В таких умовах основним завданням управління процесом формування оборотних коштів є забезпечення ефективності залучення позичкового капіталу.

Як показує практика, на даний час будь-яка виробнича діяльність більшості підприємств неможлива без залучення короткострокового комерційного кредиту. Використання цього джерела у межах діючих договірних термінів правова. Але потрібно зазначити, що у більшості випадків кредиторська заборгованість виникає в результаті порушення зобов'язань. У зв'язку із цим у підприємств виникає прострочена заборгованість постачальникам за отримані, але не оплачені товарно-матеріальні цінності і несвоєчасно відвантажену продукцію.

Найбільшу частку в загальній заборгованості займає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, причиною чого є взаємні неплатежі. Кредиторська заборгованість є одним із джерел формування оборотного капіталу. На його частку припадає 85 % усіх джерел, тоді як на заборгованість за отримані кредити і позики приблизно — 10 %.

Потреба підприємства в оборотному капіталі може покриватися за рахунок випуску в обіг цінних паперів або облігацій. Облігації засвідчують відносини позики між власниками облігацій і особою, що засвідчує цей документ. Облігації визначають термін повернення і оплату з фіксованою, плаваючою або рівномірно зростаючою купонною ставкою, а також з нульовим купоном (безвідсоткові облігації). Виплата доходу по безвідсоткових облігаціях проводиться один раз при погашенні цінних паперів за викупною ціною.

Не менш важливим для суб'єктів господарювання являється ще один позичковий інструмент як інвестиційний податковий кредит. Для отримання інвестиційного податкового кредиту підприємство укладає кредитну угоду з податковими органами за місцем реєстрації підприємства і взяття його на податковий облік.

Висновки. Отже, зважаючи на вищезазначене, для попередження негативних наслідків для власників і кредиторів, керівництво будь-якого підприємства повинно прийняти рішення, за рахунок яких джерел будуть сформовані в достатньому обсязі оборотні кошти. Рішення про вибір тих чи інших джерел залучення оборотного капіталу приймається на основі порівняльного аналізу їх цін, а також оцінки впливу використання залученого капіталу на фінансові показники діяльності, як механізму відтворення і економічного зростання.

Література

1. Ковалев В.В. Практикум по финансовому менеджменту / В.В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 2000. — 288 с.
2. Белоліпецький В.Г. Финансы фирмы : курс лекцій / В.Г.Белоліпецький ; под. ред. И.П. Мерзлякова. — М. : ИНФРА-М., 1999. — 288 с.
3. Финансы / под. ред. В.М. Радионовой. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 432 с.
4. Чечевицына Л.Н. Микроэкономика. Экономика предприятия (фирмы) / Л.Н.Чечевицына. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. — 448 с.
5. Балабанов И.Т. Финансовый менеджмент : учебник / И.Т.Балабанов. — М. : Финансы и статистика, 1994. — 224 с.

6. *Башин М.Л.* Оборотные средства предприятий в условиях рынка // Финансы. — №1. — 1994. — С. 66.
7. *Балицька В.В.* Капітал підприємств України: тенденції, пріоритети / В.В.Балицька ; Ін-т екон. та прогноз. — К., 2007. — 480 с.
8. Финансы / Под ред. Ковалева Л.М. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 336 с.
9. *Ивашковский С.Н.* Микроэкономика / С.Н.Ивашковский. — М. : Дело, 2002. — 416 с.
10. Финансы, денежное обращение и кредит : учебник / под ред. Романовской М.В., Врублевской О.В. — М. : Юрайт, 2006. — 543 с.

Статтю подано до редакції 11.10.2012 р.

УДК 37. 015

В.А. Студінський, д-р істор. наук, канд. екон. наук, професор,
В.О. Шевчук, аспірантка,
 кафедра політекономії
 обліково-економічних факультетів,
 ДВНЗ «Київський національний економічний
 університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРИВАТНОГО КАПІТАЛУ У СФЕРУ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ У РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено проблеми ефективного залучення та використання приватного капіталу в освітню галузь, зокрема у сферу підготовки висококваліфікованих кадрів в умовах економічної невизначеності та фінансової нестабільності.
КЛЮЧОВІ СЛОВА: приватний капітал, освітня галузь, ефективність залучення, ефективність управління, економічна турбулентність.

АННОТАЦИЯ. В статье освещаются проблемы эффективного привлечения и использования частного капитала в образовательной отрасли, в частности в сфере подготовки высококвалифицированных кадров в условиях экономической неопределенности и финансовой нестабильности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: частный капитал, образовательная отрасль, эффективность привлечения, эффективность управления, экономическая турбулентность.

ANNOTATION. The paper highlights the problem of effective engagement and use of private capital in the education sector, particularly in the training of highly qualified personnel in times of economic uncertainty and financial instability.

KEYWORDS: private equity, educational sector, the effectiveness of recruitment, performance management, economic turbulence.

Постановка проблеми. Для подальшого розвитку освітньої сфери, особливо в умовах світової фінансової кризи та економічної турбулентності, постає питання залучення додаткових фінансових ресурсів, особливо це стосується сфери підготовки висококваліфікованих кадрів. Одним із таких джерел є залучення у цю сферу приватного капіталу. Разом з тим постає питання як ефективного за-